

Кремезний ставний тюрк щось проказав до людини іншої раси, поважно погладивши свою пишну чорну бороду, що гарно облямовувала його лице. Він, здавалося, замилювався чужинцем, задоволено оглядаючи його.

Але ця інша людина не відповідала, і тому обидва мовчали. Певне, їхні розмови були б даремні. Вони належали до тих людей, що не розуміють складних речень одне одного.

Об'єкт тюркового огляду — молода особа в європейським убранні, дивилася кудись просто себе. Здавалось, їй було неприємно, що тюрк оглядає її, мов покупець шкапу. Запилене, змарніле обличчя європейця виявляло цілковитий спокій і втому. Його забруднений і подертий одяг ледве нагадував за те, що це вбрання колись витворив досвідчений кравець; можна було також домислитися, що ця потерта, подерта одіж одбула довгу, незручну подорож. Особливо яскраво за це говорили пошматовані, колись жовті, черевики, які, щоб вони не розлізлися, були обмотані пасмами зашкарублених рослин та стрічками дикої осоки.

Врешті вродливий тюрк зиркнув набік, щось гукнув до другого кутка саманом* обведеного двору, де пишалась рублена хата, побудована на зразок усіх східних халуп без дахів. З хати вибігло років дванадцяти тюрченя.

Хлопчик мчав на всі заставки, і його широкі шаровари з хуркотом тремтіли від бігу. Він миттю домчав до дорослого тюрка, ткнув йому мотузку з ключами і, мов зачарований, остовпів, оглядаючи цю нову людину, що подібної до неї ще зроду не бачив. В його очах був переляк і дитяча цікавість. Хлопча навіть не промовило слова до старшого тюрка і дивилося вслід чужинцеві, що рушив за знаком бородатого тюрка до невеличкої саманової халупки. Поки велетень тюрк копирсав ключем у зашкарублому, заржавілому замку коло вицвілих маленьких дверей, хлопчик осторонь обійшов навколо чужинця, оглядаючи його з усіх боків і зафіксовуючи всі деталі його одягу й постави... Врешті він вйокнув і помчав геть із двору, задоволений із своїх оглядин.

Тюрк одімкнув двері і, вигнувшись, вказав туди долонею.

Європеець, трохи нахиливши в низьких дверях голову, увійшов усередину.

З ясного денного світла йому здалося, ніби він потрапив до льоху.

Він спинився і поволі оглядав напівтемну кімнатку. За ним двері знову зачинились, і тупо забряжчали заціпки й замок із ключем.

За мить хтось, певне тюрк, одхилив десь збоку маленьке віконце, і до кімнати завітало світло.

— Не так-то вже й погано! — вихопилось у чужинця.

Тепер він міг роздивитися навкруги. Вся долівка кімнати була вистелена барвистими килимами, що вбирали

* Невипалена цегла з суміші глини, соломи і піску.

Дітвора, що вовтузилася в пилу під тополями коло рівчачка з кришталевою водою, де сонно повзали буберіки, миттю схопилась і почала гарячу сварку.

Вони знали вже від малого Гусейна, свого товариша, що його батько піймав злодюгу, чужинця, отого, що хапає по шляхах уночі малих дітей, що тиждень тому загнав десь аксакалових двох ішаків, що намагався минулої ночі вкрасти у діда Алі онуку, коли вона ходила на вгород по дині...

Вони знали — тепер Гусейнів тато іде до ян-шай* — хаджі-Гасана, що править тепер у Чурук-Су й за аксакала**, щоб той вчинив суд і щоб цього злодюгу повісили...

Гусейнів батько, Ахмет-мурза***, прямував таки дійсно до найкращого в Чурук-Су двору, обсадженого навкруги, поміж двох рівчачків з криничною водою, високими білими тополями.

Ян-шай мулла Гасан, старий патріярх, уже знав, що Ахмет-мурза має до нього справу. Для Ахмета, хазяїна князівського роду, у мулли Гасана завжди відкриті двері, — не тільки тоді, коли проста чернь не має права з'явитися з будь-якими скаргами чи за порадами, але й тоді, коли до Чурук-Су наїздить сам мандарин китаець Ляо-Джі-Кьян і гостює яку годину у сивого аксакала — бег****-Гасана.

В такі часи навіть сам Гасан кличе Ахмета до своєї господи частувати високих гостей. Хіба один раз було, що Ахмет всі видатки щодо гостини урядовців брав на себе чи обдаровував їх якою худобиною від імені селища Чурук-Су?

* Районовий старшина — начальник. — Тут і далі переклад з тюркської, якщо не зазначено інше.

** Пристава.

*** Пан.

**** Добродій, пан.

Хе! Ахмет — одинак небіжчика мурзи Кемаль-Ахмета-Еміна — дістав добре хазяйство... Караванів два, що завжди в дорозі Хамі-Яркенд; один із них складається з двох десятків верблюдів; поля бавовняного два десятки гектарів, овець понад тисячу голів... одкупну крамницю в Іртинлику, де служить його небіж... Всі також знали й добрість Ахметову: хіба не він прийняв до компанії своєї одкупної крамниці баєвого небожа — шибайголову Зіміна...

О! Ахмет — своя людина у старого мулли Гасана... Він — свій чоловік навіть повітовій владі — всьому яменові*...

І хто й зна — коли б що трапилося зі старим Гасаном, то чи захтів би мандарин присилати сюди свого аксакала... Адже, напевне, тоді громада обере Ахмета за ян-шай, бо і аксакальські обов'язки він буде виконувати не гірше за якого присланого хінця, що не знає ні мови, ні звичаїв мешканців Чурук-Су...

Коли Ахмет-мурза вже був коло аксакалового двору, назустріч йому вибіг служка. Він чемно здалеку вклонивсь і, схилено відступаючи, обома руками запрошував Ахмета до парадних воріт, мовляв: «хаджі Гасан-мурза-Абу чекає у своїй вітальні».

«Щасливий Ахмет», — говорили поміж себе чуруксяни, сидячи в холодочку під повіткою чайхани і покурюючи з мідного кальяна по черзі тютюнець, що оцейно приніс його на спробу тютюнник Огли, та обмірковуючи різні господарські справи: чи варто, приміром, ждати, доки ян-шай на громадські гроші буде прокопувати ярлик** з гірського джерела до громадських городів, чи краще не сподіватися та самим у складку прокопувати...

* Мандаринів двір — ратуша.

** Рівчак з водою.